

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za odgoj i
obrazovanje

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Министарство за одгој и
образовање

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Ministry for Education

OPĆA METODOLOGIJA

O REGISTRACIJI VANNASTAVNIH I POSEBNIH PROGRAMA

APRIL 2023.

JU INSTITUT ZA RAZVOJ PREDUNIVERZITetskOG OBRAZOVANJA KANTONA SARAJEVO

Aleja Bosne srebrenе bb/IX, 71000 Sarajevo, BiH

Kontakt tel./fax: +387 (33) 778 604

e-mail: info@irpo.ba

web: irpo.ba

**SEKTOR ZA
VANNASTAVNE
I POSEBNE
PROGRAME**

Ovaj dokument intelektualno je vlasništvo Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja KS. Zabranjeno je svako umnožavanje, korištenje i distribucija bez odobrenja vlasnika prava.

SADRŽAJ

UVOD	3
I KLJUČNE RIJEČI	6
II PRAVNI OKVIR	7
2.1. Zakonski i podzakonski okvir	7
III DIJELOVI PROGRAMA	8
3.1. Uvod	9
3.2. Aktivnosti i sadržaj	9
3.3. Ishodi	10
3.4. Alati	24
3.4.1. Ljudski resursi	25
3.4.2. Usluge i materijali	27
3.5. Monitoring i evaluacija	27

DODATAK

1. Obrazac o registraciji programa
2. Pregled programa

UVOD

Razvijena društva pozicioniraju obrazovanje među najvažnije djelatnosti koje su od općeg, javnog značaja i interesa. To podrazumijeva prepoznavanje obrazovanja kao sredstva za postizanje ostvarenih pojedinaca koji će, s jedne strane, na tržištu rada i znanja pronaći i pronalaziti svoje mjesto, a s druge strane postići ravnotežu i sreću. Upravo obrazovanje nudi prilike i alate za rano sistemsko stjecanje i usmjeravanje navika i vrijednosti. Savremeni sistemi obrazovanja intenzivno rade na uspostavi podsistema sa svim mehanizmima i alatima za provođenje okvira koji je definiran nastavnim planom i programom/kurikulumom, kako u užem, tako i u širem smislu. Učenikov ukupni doživljaj obrazovanja upravo se stječe u tom okviru i neposredno će utjecati na to da li će on/ona biti opredijeljeni za cjeloživotno učenje, da li će na proces svog učenja gledati fleksibilno, da li će pronaći pravu mjeru lične odgovornosti za postizanje ciljeva održivog razvoja, da li će pronaći načine vlastitog ostvarenja i dr. Što su sistem i podsistemi kurikuluma kvalitetnije osmišljeni, to će ukupni doživljaj školovanja biti bolji.

Tradicionalni pogled na kurikulum a priori je usmjeren na školska postignuća učenika, i to kroz mjerenje stečenog znanja formativnim i sumativnim praćenjem s ciljem rangiranja, kako na nivou mikrosistema, tako i kroz međunarodna istraživanja. Različiti sistemi imaju različite načine praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja učeničkih školskih postignuća. Polazna osnova svih reformskih zahvata nastavnih planova i programa upravo je fokusirana na učenikovo postizanje ishoda učenja, a taj proces po definiciji mora biti mjerljiv. Sve što se podučava u učionici i što se na koncu valorizira kroz ocjene dio je kurikuluma u užem smislu i tradicionalno stremi ka postignućima (*achievement*) i mjerenjima postignuća.

Savremeni, reformirani pogled na kurikulum nadilazi zagledanost isključivo u učenikova postignuća i osvjetljava i osvještava i druge dijelove ukupnog školskog života, fokusirajući se na pitanja dobrobiti (*wellbeing*) učenika. Aktivnosti u učionici kroz provođenje predmetnih kurikuluma unutar tradicionalnih organizacijskih formi (razred, odjeljenje, grupa, čas, prostor itd.) i dalje će zadržati i zadržava prepoznatljiva obilježja *core businessa* u djelatnosti obrazovanja. Međutim, mimo tih organizacijskih formi, potrebno je razviti podsisteme kroz suportivne/posebne programe, kroz kreiranje dostupnih alata za učenje i podučavanje, kroz stalno jačanje kapaciteta ljudskih resursa uključenih u proces odgoja i obrazovanja, kao i kroz kreiranje ukupnog ugodnog ambijenta i prostora u kojem se dešava učenje i podučavanje.

Kod osnivanja Javne ustanove Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja (u daljem tekstu IRPO) Odlukom o osnivanju, koja u članu 9 sadrži pobrojane djelatnosti IRPO-a, jasno

je pokazana namjera kreiranja neraskidive povezanosti između učeničkih postignuća i učeničke dobrobiti. Tako se navodi da se djelatnost Instituta ogleda u:

- izradi, inoviranju, provođenju i evaluiranju vannastavnih i posebnih programa s ciljem postizanja cjelovitog razvoja djeteta i učenika,
- praćenju i vrednovanju, unapređenju i razvoju sistema predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, srednjoškolskog i obrazovanja odraslih koje nije visoko obrazovanje,
- praćenju i vrednovanju primjene metoda, oblika i tehnika rada u odgojno-obrazovnom procesu
- praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju kvaliteta rada odgojno-obrazovnih ustanova, odgajatelja/nastavnika/stručnih saradnika i direktora u odgojno-obrazovnom procesu i psihosocijalnom razvoju učenika.

Slijedom pobrojanih djelatnosti IRPO-a kreirana je organizaciona struktura ove javne ustanove, pri čemu Sektor II, između ostalog, radi na kreiranju podсистema vannastavnih i posebnih programa koji imaju svrhu da pruže jednake prilike za svu djecu i učenike u otkrivanju i razvijanju njihovih karakternih snaga i vrlina, stavova, interesovanja, navika, vještina i znanja kako bi adekvatno odgovorili svim zahtjevima i izazovima s kojima se susreću i s kojima će se susretati u svijetu koji se ubrzano mijenja. Vannastavni i posebni programi u teorijskoj postavci dio su nastavnog plana i programa/kurikuluma u širem smislu.

Kako je ovdje riječ o sistemskom pristupu uređenja navedene oblasti kroz jasno definirane programe koji će se realizirati na svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, i to u kontinuitetu, potrebno je utvrditi opću metodologiju po kojoj će pojedini vannastavni i posebni programi biti registrirani i uvršteni u jedinstveni katalog registriranih programa. Cilj je postizanje ostvarenja vannastavnih i posebnih programa tako da sva djeca i učenici u Kantonu Sarajevo budu obuhvaćeni registriranim vannastavnim i posebnim programima. Svaki od registriranih vannastavnih i posebnih programa usmjeren je ka postizanju određenih ishoda, kako unutar datog programa, tako i ishoda drugih vannastavnih i posebnih programa, ali i predmetnih kurikuluma. Na taj način postižu se međuprogramska povezanost i povezanost s kurikulumom u užem smislu.

Opća metodologija za registraciju vannastavnih i posebnih programa jeste procesni dokument koji sadrži instrumente na bazi kojih se može utvrditi da li određeni program može biti registriran, te postati dijelom Kataloga registriranih vannastavnih i posebnih programa. Proces registracije vannastavnih i posebnih programa provodi Sektor za vannastavne i posebne

programe u saradnji s drugim sektorima IRPO-a i Kabinetom direktora, a odluku o registraciji vannastavnog i posebnog programa donosi direktorica/direktor na prijedlog Sektora za vannastavne i posebne programe. Registrirani vannastavni i posebni programi postaju dijelom Kataloga registriranih programa, koji se dostavlja Ministarstvu za odgoj i obrazovanje kao prijedlog s ciljem usvajanja istog, a sve kako bi se izvršilo adekvatno provođenje obrazovnih politika s posebnim akcentom na kreiranje zahtjeva kod izrade budžeta Kantona Sarajevo.

Potrebno je naglasiti da će se kroz sistem monitoringa i evaluacije posebna pažnja posvetiti kontinuiranom unapređenju registriranih programa i Kataloga registriranih programa, te će se isti mijenjati i dopunjavati novim programima prema potrebama, trendovima i izazovima okruženja.

U prvom dijelu Opća metodologija sadrži definicije osnovnih pojmova s naglaskom na elemente koji se odnose na *vannastavne i posebne programe*. Drugi dio odnosi se na pravni okvir za utemeljenje metodologije, dok treći dio opisuje dijelove programa i proces planiranja, odnosno donosi konkretne upute za izradu prijedloga i registraciju vannastavnih i posebnih programa.

U završnom dijelu priložen je Obrazac za registraciju programa po dijelovima programa kako su navedeni ovdje u poglavlju III, te tabela programskog plana, koju izrađuje Institut na bazi Kataloga registriranih programa.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo na prijedlog Instituta donosi Katalog vannastavnih i posebnih programa i uputstvo o realizaciji. Uputstvo o realizaciji donosi se svake školske godine najkasnije do 20. marta tekuće godine za programe koji se realiziraju u narednoj školskoj godini.

I KLJUČNE RIJEČI

Opća metodologija	Opis pristupa i postupaka koji se trebaju upotrijebiti kako bi određeni vannastavni ili posebni program bio registriran („X“®) i uvršten u Katalog registriranih programa Ministarstva za odgoj i obrazovanje.
Vannastavni programi	Sve aktivnosti izvan okvira nastave koje podrazumijevaju slobodno vrijeme djeteta/učenika u kojem mogu da iskažu svoje afinitete i kreativnost uz vodstvo odgovorne osobe.
Posebni programi	Posebno strukturirani sadržaj kurikuluma u širem smislu izrađen prema potrebama, trendovima i izazovima okruženja. Mogu se realizirati kao specifični oblici nastave iz pojedinih predmeta ili neovisno o predmetima.
Katalog registriranih programa	Skup registriranih programa koje usvaja Ministarstvo za odgoj i obrazovanje kao prijedlog, a sve kako bi se izvršilo adekvatno provođenje obrazovnih politika s posebnim akcentom na kreiranje zahtjeva kod izrade budžeta Kantona Sarajevo.
Ishodi učenja	Izjave u kojima se navodi šta bi učenik trebao znati, razumjeti ili učiniti/pokazati po završetku određenog procesa učenja kao rezultat aktivnosti učenja.
Monitoring	Sistematska, stalna i neprekidna procjena napretka programa tokom određenog perioda u odnosu na njegova planirana ulaganja, aktivnosti i ishode. Monitoring podrazumijeva procjenu napretka i stepen realiziranja u odnosu na ishod koji se očekuje od ciljne grupe i u odnosu na planirane aktivnosti.
Evalvacija	Opis, analiza, vrednovanje i ocjena projekata, procesa i organizacijskih jedinica po utvrđenom kriteriju ili standardu s preporukama o daljnjem statusu registriranih programa i načinima unapređenja.

II PRAVNI OKVIR

Osim na *Odluku o osnivanju JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 37/21), Opća metodologija oslanja se i na zakonski i podzakonski okvir kako slijedi.

2.1. Zakonski i podzakonski okvir

- *Okvirni zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini* („Službeni glasnik BiH“, broj: 88/07),
- *Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju* („Službeni glasnik BiH“, broj: 18/03 i 88/07),
- *Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini* („Službeni glasnik BiH“, broj: 63/08),
- *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 26/08, 21/09, 33/21, 31/22),
- *Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 23/17, 33/17, 30/19, 34/20 i 33/21),
- *Zakon o srednjem obrazovanju* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 23/17, 30/19 i 33/21),
- *Zakon o obrazovanju odraslih* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 40/15, 40/20),
- *Pravilnik o inkluzivnom obrazovanju* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 32/19),
- *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 29/19 i 38/22),
- *Pravilnik o vođenju evidencije o neprihvatljivim oblicima ponašanja i zaštiti učenika* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 29/19),
- *Pravilnik o organizaciji i realizaciji specifičnih oblika nastave iz predmeta tjelesni i zdravstveni odgoj u osnovnoj školi* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 53/19 i 44/22),
- *Pravilnik o organizaciji i realizaciji izleta, studijskih posjeta, ekurzija, kampovanja/logorovanja, društveno korisnog rada, škole u prirodi i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj i srednjoj školi* („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 15/22).

III DIJELOVI PROGRAMA

Jasnim definiranjem dijelova programa postiže se:

- standardizacija u pisanju prijedloga programa, analizi programa i procesu registracije programa, što u konačnosti dovodi do transparentnosti u postupanju,
- standardizacija u implementiranju, monitoringu i evaluaciji programa,
- standardizacija okvira za planiranje potrebnih resursa kako bi se postigla realizacija obrazovnih politika u obrazovnom sistemu Kantona Sarajevo.

Dijelovi programa ponudit će odgovore na pitanja:

- I šta je svrha programa (Uvod do 300 riječi),
- II kojim sadržajima i aktivnostima postizemo očekivane ishode (Aktivnosti i sadržaj)
- III koji su očekivani ishodi (Ishodi),
- IV kojim alatima realiziramo sadržaje i aktivnosti i postizemo ishode (Alati),
- V kako radimo monitoring aktivnosti i evaluaciju programa (Monitoring i evaluacija).

Dio I narativno je prikazan, a dijelovi II–V prikazani su kroz tabelu po aktivnostima predviđenim projektom.

Shematski prikaz dijelova programa

3.1. Uvod

Kroz narativni opis svrhe programa do 300 riječi potrebno je sažeto opisati šta se želi postići programom, na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi, kojim se metodama program realizira, te kako program doprinosi cjelovitom razvoju ličnosti, na koji način cilja učenička postignuća, a na koji način ukupnu dobrobit učenika. Posebno je prikladno istaknuti i vezivne tačke putem kojih program stvara veze s drugim javnim servisima ili s realnim sektorom.

3.2. Aktivnosti i sadržaj

Vannastavni i posebni programi imaju jasno opisane aktivnosti koje doprinose fizičkom, emocionalnom, mentalnom i socijalnom rastu i razvoju u skladu s uzrastom djeteta/učenika, prateći savremene tokove i nastavne planove i programe. Aktivnosti su planirane i jasno određene imajući u vidu sve zakonske i podzakonske akte za realiziranje aktivnosti na nivou škole, lokalne zajednice i šire. Aktivnosti mogu biti: radionica, takmičenje, revija, izlet, studijska posjeta, ekskurzija, kampovanje, društveno korisno učenje, škola u prirodi itd.

Aktivnosti moraju biti uvrštene u tabelu planiranih aktivnosti, koja je sastavni dio Kataloga registrovanih programa.

Kod analize prijedloga programa Institut posebnu pažnju posvećuje sljedećim indikatorima:

1. Da li je aktivnost prilagođena uzrastu djeteta/učenika;
2. Da li je aktivnost u skladu sa načelima ciljevima definiranim zakonima i podzakonskim aktima;
3. Da li je postignuta odgovarajuća mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa, i to u odnosu na dati program, u odnosu na druge programe iz Kataloga registriranih programa, u odnosu na nastavne predmete (kurikulum u užem smislu).

Bitno je napomenuti da registrirani programi obrazuju Katalog registriranih programa koje standardizirano provode sve odgojno-obrazovne ustanove u Kantonu Sarajevo. Nakon što Ministarstvo za odgoj i obrazovanje usvoji Katalog registriranih programa, isti postaju dijelom godišnjeg programa rada škole i škole su u obavezi da provedu sve registrirane programe. Pored registriranih programa iz Kataloga registriranih programa, škole mogu, u skladu s potrebama školske zajednice ili lokalne zajednice, realizirati i druge aktivnosti ili programe za koje organi škole utvrde da su potrebni, a uvršteni su u godišnji program rada škole.

Kreiranje omjera **obaveznosti** u realizaciji registriranih programa iz Kataloga i **fakultativnosti** u realizaciji drugih aktivnosti i programa postiže se kvalitetan okvir za standardizaciju s jedne strane, ali i za prepoznavanje specifičnih potreba školske zajednice s druge strane. Očekuje se da će ova Opća metodologija olakšati planiranje za školsku zajednicu u realizaciji fakultativnih programa.

3.3. Ishodi

Očekivani ishodi jesu željeni rezultati koje ostvarujemo nakon realiziranja programa. Moraju biti jasni i mjerljivi i definisani na način: „dijete/učenik na kraju ove aktivnosti će biti u stanju primijeniti naučeno nakon što završi određen proces podučavanja i učenja“. Ishodi programa primarno se fokusiraju na emocionalne i socijalne vještine, ali ne isključuju vještine i znanja iz predmeta. Što je veći stepen preklapanja i povezanosti ishoda iz vannastavnih i posebnih programa s ishodima definiranim u predmetima, to je program kvalitetniji. Stoga svaki program mora imati istaknutu korelaciju sa ishodima koji se postižu u smislu:

1. ishoda istaknutih u nastavnom planu i programu za predmet/predmete (predmetni kurikulumi). Ishodi moraju biti u skladu s hronološkim uzrastom djeteta/učenika.
2. razvoja karakternih snaga i vrlina¹.

Identifikovano je šest temeljnih vrlina koje su zajedničke svim civilizacijskim, kulturološkim i religijskim krugovima, te koje su opstale kao stabilne ljudske vrijednosti. Definisane su kroz 24 naučno mjerljive osobine (Peterson – Seligman, 2004). Neke od njih kao što su radoznalost, hrabrost, iskrenost ili zahvalnost nisu više vrijednosti samo jednog naroda zasnovane na pričama o legendama i herojima tog naroda, već su to osobine koje su svim ljudima zajedničke i naučno dokazive da kao takve povećavaju kvalitetu života pojedinca i zajednice.

¹ Jedan od istaknutijih projekata pozitivne psihologije jeste *Priručnik klasifikacije pozitivnih ljudskih osobina* (CSV – Character Strengths and Virtues), koji je došao kao odgovor na pitanje dr. Martina Seligmana (predsjedavajućeg APA – American Psychological Association) nekad početkom 90-ih: „Da li se psiholozi i dalje trebaju baviti istraživanjem psihičkih stanja tek kada ljudi obole (DSM – dijagnostika i statistika mentalnih poremećaja) ili je vrijeme da se pitaju šta to čini ljudsku psihičku zdravom i zadovoljnom?“ (Peterson – Seligman, 2004)

PRVA VRLINA	MUDROST I ZNANJE (kognitivna ili snaga svjesnog uma)
PREDUSLOV ZA PRVU VRLINU	Rad na kognitivnim snagama zavisi od fizičke pripremljenosti svjesnog uma da bi mogao prepoznati ometajuće naučene obrasce koji dolaze iz nesvjesnog uma. Fizička priprema svjesnog uma označava se pojmom ventiliranje, a to je oslobađanje od prepunjenosti ili konfuzije. Ventiliranje postižemo: <i>isključivanjem nepotrebnih informacija, pješačenjem, uzimanjem dovoljnih količina proteina (bitnih za rad mozga), redovnim spavanjem i treniranjem fokusa meditacijom.</i>

Osobine prve vrline jesu:

a) Kreativnost

Kreativnost nije samo karakteristika ličnosti već karakteristika ponašanja koja je rezultat kognitivnih sposobnosti i socijalnog okruženja. Karakteristika ponašanja ogleda se u sljedećem: razmišljam i stvaram na jedan potpuno nov način ono što će biti vrijedno i korisno. Kreativnost je snaga kognicije koja je ključna za rješavanje problema. Glavna prepreka u razvoju jednog društva jeste što pokušavamo starim i prevaziđenim metodama rješavati problem koji zahtijeva nov pristup. Ono što naredne generacije dobivaju treniranjem uma da kreativno razmišlja i stvara jeste da će biti osposobljeni da efikasnije rješavaju probleme.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao proces učenja kreativnog razmišljanja i stvaranja?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Pratiti kako je dijete/mlada osoba posmatrala i definirala pojave i pojmove u prošlosti na ustaljeni način, potrebno je da prepozna taj obrazac razmišljanja kao stari pristup.</i> 2. <i>Navoditi dijete/mladu osobu da pronade nov ugao posmatranja istih pojava i pojmova kroz aktiviranje imaginacije, zatim uzimanjem u obzir originalnosti i više mogućih odgovora, umjesto da se insistira na jednom „ispravnom” odgovoru. Prepoznati da postoje različita razmišljanja i potkrijepiti objašnjenjem zašto je odabrao taj ugao posmatranja.</i> 3. <i>Ovim metodama provesti dijete/mladu osobu kroz vizuelnu umjetnost, muziku, ples, arhitektonski dizajn, kreativno pisanje, humor, istraživanje naučnih oblasti, istraživanje međuljudskih odnosa (npr. kako kreativno rješavati konflikt), pristup prirodi, pozorište i film i na kraju kulinarsko umijeće.</i>

Naprimjer, pojam jabuka i pitanje koje je boje. Ustaljeni odgovor jeste „crvena, zelena ili žuta“, zavisno koja je vrsta. To je ako gledamo jabuku s vanjske strane, onda će ona imati te boje. Tu provjeravamo naučeno posmatranje jabuke. Međutim, ako ponudimo mogućnost gledanja s unutrašnje strane, onda je jabuka bijele boje. Ovo bi bio nov pristup posmatranja pojma jabuka.

b) Radoznalost

Radoznalost znači: otvaram se prema nepoznatom jer prepoznajem da mi nudi mogućnost da učim i napredujem; zanima me i istražujem nove situacije a da ne remetim mir i sigurnost drugih ljudi.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao proces razvijanja osobine radoznalosti?

- 1. Djeca/mlade osobe prepoznaju šta ih sprečava da budu radoznali, tj. šta su mentalne blokade (strahovi npr. strah od greške, težnja ka perfekcionizmu, sumnje, stres, kritika i sl.).*
- 2. Podstiču se da postavljaju pitanja u oblastima i situacijama koje im nisu poznate.*
- 3. Podstiču se da postavljaju pitanja posebno u oblasti koja im je poznata jer je time istražuju na jedan nov način (npr. iznova istražiti svoju ulicu koja im je navodno „poznata“ i vidjeti šta sve ona nudi a na što nisu dovoljno obraćali pažnju).*
- 4. Prate se jezičke formulacije kao što su izrazi oduševljenja, zdrave zapitanosti, radosti zbog novih informacija, zahvalnosti zbog odgovora koje dobivaju od drugih.*
- 5. Pokazuju želju da rješavaju probleme i zainteresirani su kako ih drugi ljudi rješavaju („social curiosity“).*

c) Otvorenost uma

Otvorenost uma jeste stanje kad imam sposobnost posmatranja bez isključivosti i subjektivnog zaključivanja; uočavam širu sliku i donosim odluke tek nakon što sagledam sve strane.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao proces razvijanja osobine otvorenosti uma?

- 1. Djeca/mladi pokazuju povjerenje i strpljenje tokom procesa/aktivnosti.*
- 2. Ne postoji žurba da se što prije završi program.*

3. *Otvoreno i aktivno slušaju mišljenje drugih, poklanjaju pažnju dok drugi govore.*
4. *Imaju kognitivnu rezilijentnost (znači da im nije narušen osjećaj sigurnosti u sopstveni mentalni kapacitet i da prihvataju i kad nešto ne znaju).*
5. *Imaju emocionalnu rezilijentnost (znači da im nije narušen osjećaj sigurnosti u spostveni emocionalni kapacitet i da prihvataju i kad se osjećaju neugodno ili im se nešto ne sviđa).*
6. *Prihvataju različitosti i rado su u takvim timovima (u mišljenju, odlukama, stavovima, naklonostima).*

d) Ljubav prema učenju

Ljubav prema učenju jeste uvjerenje razvijeno iz osjećaja i doživljaja sebe da shvatam učenje kao cjeloživotni proces; usvajam nova znanja i vještine i produbljujem ih; činim sebi učenje dostupnim.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da imaju osobinu ljubavi prema učenju?

1. *Ne traže pomoć pri učenju već sami nastoje da dođu do željenog znanja.*
2. *Nisu zabrinuti da li će odgovor/rezultat biti ispravan (tačan), važno im je da su u procesu usvajanja novih vještina i znanja.*
3. *Imaju svoj stil učenja i otvoreno ga pokazuju.*
4. *Pokazuju da uživaju u učenju (npr. zadovoljna, znatiželjna, radosna ekspresija lica i očiju).*

DRUGA VRLINA	ODVAŽNOST (emocionalna snaga koja uključuje korištenje volje za postizanje cilja uprkos vanjskim ili unutrašnjim preprekama ili poteškoćama)
PREDUSLOV ZA DRUGU VRLINU	Rad na emocionalnim snagama i pristup osobinama odvažnosti zavisi od emocionalne pismenosti. Učenje o osnovnim emocijama, njihovoj prirodi, njihovoj svrsi i njihovom upravljanju. Rad na prepoznavanju svojih emocionalnih stanja i prihvatanja istih jer ona formiraju uvjerenja (Emocija = Uvjerenje).

Osobine druge vrline jesu:

a) Iskrenost

Iskrenost znači da se iskreno odnosim prema sebi i prema drugima; predstavljam se autentično u svim životnim situacijama i preuzimam odgovornost za svoje postupke.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini iskrenosti?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Dijete/mlada osoba prenosi informaciju a da ništa ne dodaje ili ne oduzima od sadržaja.</i> 2. <i>Govori istinu iako je suočeno s posljedicama (npr. priznaje grešku).</i> 3. <i>Govori istinu iako će biti na „gubitku“ (npr. ponuđena nagrada da ne kaže istinu, ali ipak govori istinu).</i> 4. <i>Dijete/mlada osoba trenira se da podnosi izvještaj baziran na objektivnom posmatranju („data base“) bez unošenja ličnih stavova i mišljenja.</i> 5. <i>Otvoreno pokazuje da cijeni sposobnosti i uspjeh drugog, kao i svoje sposobnosti i uspjeh.</i>

b) Hrabrost

Hrabrost znači da djelujem po svojim uvjerenjima, ne izmičem pred opasnošću, izazovima, poteškoćama i boli uprkos svojim strahovima i sumnjama.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini hrabrosti?

1. *Pratimo da li su svjesni svojih uvjerenja, tj. svojih istina te da li po njima djeluju.*
2. *Prepoznaju razliku između izmišljene (naučenog obrasca) opasnosti i stvarne životne opasnosti.*
3. *Prepoznaju poteškoće u izazovima (strah od osude, nedostatak vještina, naučeni negativni stavovi tipa „to je preteško ili se ne isplati“ i sl.).*
4. *Znaju da mjere strah (na skali: nemam straha, imam malo straha, imam prilično straha, imam puno straha, panika me hvata).*

c) Upornost

Upornost znači da završavam započete poslove bez obzira na razočarenja, obeshrabrenja i prepreke.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini upornosti?

1. *Prepoznaju emocije koje ih zaustavljaju i emocije koje ih potiču da idu do kraja.*
2. *Daju izjave kao što su „osjećam se zadovoljno sobom jer znam da se krećem ka cilju“.*
3. *Prepoznaju naučene obrasce koji ih usporavaju i zbog kojih odustaju kao što su „to mi je preteško“, „ne isplati se“, „nije to za mene“ i sl.*

d) Vitalnost

Vitalnost je osjećaj da smo u svojoj snazi tijela i duha, pristupamo životu s entuzijazmom, posvećenošću i energičnošću.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini vitalnosti?

1. *Koristeći skalu od 0 do 10, djeca/mladi se izjašnjavaju gdje su u odnosu na izjave kao što su „ja sam pun energije“ ili „ja nemam nikako energije“, „većinu vremena sam umoran“, „većinu vremena sam fokusiran“ i sl.*
2. *Djeca/mladi znaju prenijeti osjećaj i misao koji ih osnažuju ili koji ih crpe.*
3. *Djeca/mladi znaju šta ih crpi i kako da obnove svoju energiju.*

TREĆA VRLINA	HUMANOST (snaga međuljudskih odnosa koja uključuje pozitivan odnos prema drugima)
PREDUSLOV ZA TREĆU VRLINU	Rad na snagama međuljudskih odnosa i pristup osobinama humanosti zavisi od poznavanja osnovnih funkcija i potreba ega (Ego = Slika o sebi).

Osobine treće vrline jesu:

a) Ljubaznost

Ljubaznost je osobina koja u nama razvija empatičan pristup drugima; obazrivo postupamo i komuniciramo.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini ljubaznosti?
<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Autentični su (iskreni) u izjavama kojima daju do znanja da uvažavaju drugog i drugačije; u izjavama kojima daju do znanja da su nešto razumjeli ili traže dodatno objašnjenje; u izjavama kojima direktno izjašnjavaju svoje potrebe poštujući potrebe drugih, u izjavama zahvalnosti.</i> <i>2. Prepoznaju koja slika o sebi ih ometa da budu ljubazni, npr. „niko me ne voli“ ili „drugi su bolji od mene“ i sl.</i> <i>3. Prepoznaju koja slika o sebi ih podržava u ljubaznosti, npr. „zadovoljan sam što ne odustajem“ ili „zadovoljan sam što ne osuđujem druge“ i sl.</i>

b) Velikodušnost

Velikodušnost je osobina kojom izlazim drugima u susret i činim dobra djela a da ne očekujem nešto zauzvrat; aktivno vodim brigu o drugima.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini velikodušnosti?
<ol style="list-style-type: none"> <i>1. U situacijama kada učinim neko dobro i ne dobijem potvrdu da je neko prepoznao to dobro, ne osjećam se nepoštovanim ili „izigranim“, npr. poklonila sam olovku prijateljici, ona mi nije rekla „hvala“ niti se nasmijala kao znak da cijeni naše prijateljstvo, uprkos tome, ne mislim da joj nisam važna.</i> <i>2. Djeca/mladi shvataju da su na dobitku time što čine dobro drugima (npr. zadovoljna slika sebe jer činimo dobro, što je direktno povezano s mentalnim zdravljem).</i>

c) *Ljubav*

Ljubav je skup uvjerenja koja kreiraju sposobnost da razvijamo bliske odnose s drugima tako da znamo primiti ljubavi i uzvratiti je, da znamo pokloniti nježnost, toplinu i brigu.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup ljubavi?

1. *Imaju lahkoću da pričaju o tome kako se osjećaju i da slušaju druge o tome.*
2. *Imaju lahkoću da prime kompliment ili znak pažnje (npr. poklon), ali i da uzvrate.*
3. *Prepoznaju ljubav i zdravu bliskost.*

d) *Emocionalna i socijalna inteligencija*

Emocionalna i socijalna inteligencija jeste stanje u kojem razvijam svjesnost o potrebama i osjećajima drugih, kao i o svojim.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup EQ i SQ?

1. *Kod EQ pratimo da li se djeca/mladi odnose prema sebi životno podržavajuće (npr. nisu skloni samosabotaži).*
2. *Kod SQ pratimo da li se djeca/mladi odnose prema drugima životno podržavajuće (nisu skloni da sabotiraju uspjeh drugog).*
3. *Prepoznaju vrijednost uspjeha zajednice jer će samo u takvoj zajednici i oni kao pojedinci uspjeti (matematička teorija dinamike upravljanja, John Nash).*

ČETVRTA VRLINA	PRAVEDNOST (snaga pojedinca kroz snažnu i zdravu zajednicu)
PREDUSLOV ZA ČETVRTU VRLINU	Rad na snagama pojedinca/zajednice i pristup osobini pravednosti također zavisi od poznavanja osnovnih funkcija i potreba ega (Ego = Slika o sebi).

Osobine četvrte vrline jesu:

a) Jednakost i poštenje

Jednakost i poštenje znači: jednako postupam prema svim ljudima poštujući njihovo i svoje dostojanstvo; djelujem u skladu s univerzalnim vrijednostima.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobinama jednakosti i poštenja?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Djeca/mladi znaju pravedno raspodijeliti neko zajedničko dobro koje imaju (npr. slatkiše koje su dobili kao nagradu).</i> 2. <i>Djeca/mladi znaju prepoznati matematičku računicu na jednake dijelove (računanje razlomaka ili postotaka).</i> 3. <i>Djeca/mladi znaju vratiti izgubljenu vrijednost osobi kojoj pripada.</i>

b) Socijalna odgovornost

Socijalna odgovornost jeste osobina kojom se etički odnosim prema drugima i time svjesno doprinosim napretku zajednice.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini socijalne odgovornosti?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Zadatak koji dobiju izvrše do kraja.</i> 2. <i>Ono što im se povjeri kao tajna ili vrijednost čuvaju.</i> 3. <i>Čuvaju privatnost drugih (npr. ne traćaju druge, ne ogovaraju, ne ismijavaju).</i> 4. <i>Ustupit će svoj određeni resurs za rješavanje zajedničkog problema (npr. ako ima šifru za internet, a potrebna je drugima da bi istražili neku temu, podijelit će s drugima).</i>

c) Vođenje/liderstvo

Vođenje/liderstvo jeste osobina kojom preuzimam odgovornost i vodim grupu do cilja; brinem o zdravim odnosima unutar grupe.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini vođenja/liderstva?

1. *Jasno se izražavaju/razmišljaju i daju smjernice drugima.*
2. *Znaju prepoznati potencijal kod drugih i kako ga primijeniti (npr. ovaj dječak dobro uređuje PowerPoint, dodijelit ćemo mu taj zadatak).*
3. *Svjesni su zajedničkog cilja.*
4. *Posvećeni su (spremni na žrtve, npr. daju prednost dobitcima grupe umjesto ličnim).*

d) Slijeđenje/timski rad

Slijeđenje/timski rad jeste osobina kojom doprinosim grupi i od koristi sam; osjećam odgovornost da pomognem grupi da zajedno ostvarimo cilj.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini slijeđenja/timskog rada?

1. *Razumiju svoj zadatak u grupi i odgovorno ga završavaju.*
2. *Ne miješaju se u zadatke drugih osim ako su zamoljeni za mišljenje ili podršku.*
3. *Poštuju strukturu i hijerarhiju odnosa.*
4. *Razumiju koncept zajedničkog odlučivanja i glasanja.*

PETA VRLINA	UMJERENOST (snaga karaktera koja nas čuva od ekstremnih oblika ponašanja)
PREDUSLOV ZA PETU VRLINU	Rad na snagama umjerenosti i pristup njenim osobinama također zavisi od poznavanja osnovnih funkcija i potreba ega (Ego = Slika o sebi).

Osobine pete vrline jesu:

a) Samoregulacija/kontrola

Samoregulacija/kontrola jeste osobina kojom upravljam svojim osjećajima i djelima, disciplinovano se ponašam i primjenjujem samokontrolu.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini samoregulacije?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Sposobni su u momentu ljutnje zadržati reakciju koja je rizična (povišen glas, galama, vrijeđanje, optuživanje drugog).</i> 2. <i>Sposobni su dosljedno da prate tok i raspored aktivnosti (ostaju dosljedni svojim odlukama).</i> 3. <i>Sposobni su da se adaptiraju na nagle i neočekivane promjene.</i> 4. <i>Sposobni su da budu u stanju mirovanja i da se fokusiraju.</i> 5. <i>Sposobni su da čekaju na odgođeni užitek/nagradu.</i>

b) Razboritost

Razboritost je sposobnost kad nastojim da spriječim riječi i djela koja će donijeti negativne posljedice; ne dovodim sebe niti druge u opasnost; pažljivo i odmjereno djelujem.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini razboritosti?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Sposobni su da sagledaju čemu može da vodi određeni postupak (da nekog povrijedimo ili osnažimo).</i> 2. <i>Sposobni su da sagledaju moć riječi (čemu vodi lijepa riječ, npr. kompliment osobi koja nam kuha i servira hranu, a čemu vodi ružna riječ).</i>

3. *Sposobni su da sagledaju moć neverbalne komunikacije (praktikovanje osmijeha ili biti kompletnim tijelom okrenut prema nekom tokom konverzacije i gledanje u oči, ali i suprotno od toga i sl.).*
4. *Sposobni su da poklone pažnju drugom.*
5. *Sposobni su da biraju svoju reakciju ili svjesnu odluku.*

c) Skromnost/Poniznost

Skromnost/poniznost jeste osobina za koju državljani Zapadne Evrope kažu da ona gradi jedan narod/zemlju, a podrazumijeva da znam šta su moji talenti i kojim resursima upravljam, ali ostajem ponizan; ostavljam svojim djelima da govore o meni; ne tražim da budem centar pažnje niti da dobijem priznanje za ono što radim ili što jesam.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini skromnosti/poniznosti?

1. *Postavljaju pitanja i pokazuju zdravu radoznalost umjesto što žure da donose zaključke.*
2. *Ne insistiraju da dokažu da su u pravu.*
3. *Priznaju svoje greške i slabosti, ali su svjesni i svojih snaga.*
4. *Daju drugima prostor da pokažu svoje znanje i vještine.*
5. *Svaku situaciju gledaju kao mogućnost da napreduju i nauče nešto novo.*

d) Opraštanje/Samilošnost

Opraštanje/samilošnost je kada sam spreman da opraštam drugima koji su me uznemirili ili povrijedili, s tom odlukom nastavljam da se prema njima ophodim u budućnosti.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini opraštanja/samilošnosti?

1. *Sposobnost da otvoreno razgovara o nanesenoj šteti (emocionalnoj, fizičkoj ili drugoj).*
2. *Ne ulazi u ulogu sudije niti nekog ko kažnjava.*
3. *Prepoznaje razliku između oprosta i pomirenja (oprost je otpuštanje vlastite boli, a pomirenje je ponovna saradnja s osobom koja nas je povrijedila).*
4. *Vidi kao priliku za rast.*

ŠESTA VRLINA	TRANSCENDENTNOST (snaga duhovnosti koja daje smisao životu i povezuje nas sa svim što nas okružuje)
PREDUSLOV ZA ŠESTU VRLINU	Rad na snagama duhovnosti i pristup osobinama transcendentnosti zavisi od poznavanja osnovnih funkcija i potreba ega (Ego = Slika o sebi) i od svijesti o riječima kao manifestaciji duhovnosti (Riječi = Narativ = Kreiranje realnosti).

Osobine šeste vrline jesu:

a) Poštovanje ljepote i izvrsnosti

Poštovanje ljepote i izvrsnosti razvijamo kada prepoznajemo, osjećamo i cijenimo ljepotu oko sebe; ljepotu definiramo kroz sklad, izvrsnost i karakteristike kao trajne ukrase svih živih bića i cjelokupne prirode.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini poštovanja ljepote i izvrsnosti?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Djeca/mladi vide ljepotu oko sebe i ispoljavaju je riječima divljenja, oduševljenja, fascinacije i oplemenjenosti.</i> 2. <i>Vide i potvrđuju riječima ljepotu u svim oblicima života od brojeva, prirodnih pojava pa do umjetničkih djela.</i> 3. <i>Prisutni su i primjećuju sve, budno posmatraju i ulaze u svaki detalj.</i>

b) Zahvalnost

Zahvalnost je stanje kada ciljano izražavam drugima da ih cijenim zbog određenih postupaka, ali imam i opću zahvalnost na dobrim stvarima koje primjećujem u svom životu.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini poštovanja ljepote i izvrsnosti?
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Sposobni su da prepoznaju dobrotu i dobrobiti onog što ih okružuje.</i> 2. <i>Sposobni su da to priznaju i riječima izraze.</i> 3. <i>Sposobni su da vide dobrobit u stvarima i situacijama koje su im manje ugodne.</i>

c) Nada i optimizam

Nada i optimizam jeste stanje kada vjerujem u sebe i osjećam se sigurno da će se sve razviti na najbolji način; imam realnu procjenu situacije i poduzimam aktivnosti do svog cilja.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini nade i optimizma?
--

1. <i>Povezani su s ustrajnosšću i ne odustaju uprkos preprekama.</i>2. <i>Osjećaju slobodu i nemaju strah da se kreću ka budućnosti (rado i odgovorno pričaju o budućim planovima).</i>3. <i>Otvaraju se prema novim iskustvima.</i>4. <i>Sposobni su da za sebe donose odluke i ne čekaju druge da za njih odlučuju.</i>5. <i>Imaju inicijativu da započnu ispočetka nešto u čemu su više puta imali neželjeni ishod.</i>6. <i>Razmišljaju u perspektivi mogućeg i neograničenih opcija.</i>

d) Smisao za humor

Smisao za humor jeste stanje u kojem pristupam životu zaigrano i s radošću, nastojim da sebe i druge potkrijepim zdravim smijehom kojim ćemo unijeti vedrinu u život; humor definiram kao sposobnost da se opustim i radujem poštujući pritom ljudske osjećaje i potrebe.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini poštovanja ljepote i izvrsnosti?

1. <i>Duhovitost dolazi iz stanja povjerenja i koristi se kao sredstvo putem kojeg unose radost i smanjuju stres.</i>2. <i>Humor je iskaz zdrave sigurnosti u sebe da se otvorimo pred drugima.</i>3. <i>Sposobni su da se opuste.</i>4. <i>Sposobni su da se smiju zajedno s drugima.</i>

e) Duhovnost

Duhovnost je stanje kada vjerujem u višu svrhu življenja, negujem duhovnu stranu života i time oplemenjujem svoje misli, osjećaje i djela.

Šta bi trebalo da pratimo kod djece/mladih kao pokazatelj da su razvili pristup osobini duhovnosti?

1. Nisu ovisni o mišljenju drugih i lahkoćom komuniciraju svoju slobodu u razmišljanju i odlučivanju.
2. Imaju znakove duboke intuicije.

3.4. Alati

Alati za realiziranje programa odnose se na dostupne, odnosno potrebne resurse, i to u vidu ljudskih resursa (1) i usluga i materijala (2).

Uspješnim programom smatra se program koji postigne programske ishode s obzirom na ograničenja, u određenom vremenskom periodu i unutar određenog budžeta. Neophodno je izvršiti sva potrebna istraživanja prije pokretanja programskih aktivnosti, detaljno opisati cijeli plan postizanja ishoda i čitav niz faktora o kojima ovisi ishod određenog programa. Jedan od bitnih faktora uspješnog programa jeste budžet. U realiziranje programa kreće se nakon utvrđenog budžeta. Budžet definira troškove koji su potrebni za realiziranje programske aktivnosti. Strukturu budžeta trebaju pratiti adekvatne projektne aktivnosti. Adekvatan budžet treba biti realan, obuhvatan (treba da pokrije sve troškove programskih aktivnosti) i precizan (treba imati ispravno definirane iznose). Budžet treba da bude razrađen za ukupan broj učenika jedne generacije koja je obuhvaćena programom u vremenskom okviru kako odredi Institut.

R.B.	Kategorija	Jedinica	Broj jedinica	Jedinična cijena (KM)	Ukupno (KM)	Izvor finansiranja
1.	LJUDSKI RESURSI					
1.1.						
1.2.						
1.3.						
2.	MATERIJALNI TROŠKOVI					
2.1.						
2.2.						
2.3.						
3.	USLUGE					
3.1.						
3.2.						
3.3.						
UKUPNO (KM)						

Tabela: Razrada budžeta

Svi dostupni i potrebni alati za realiziranje predviđenih aktivnosti i sadržaja trebaju biti precizno

razrađeni kroz tabelu *Razrada budžeta*, koja je dio Obrasca za registraciju programa.

3.4.1. Ljudski resursi (interni i vanjski)

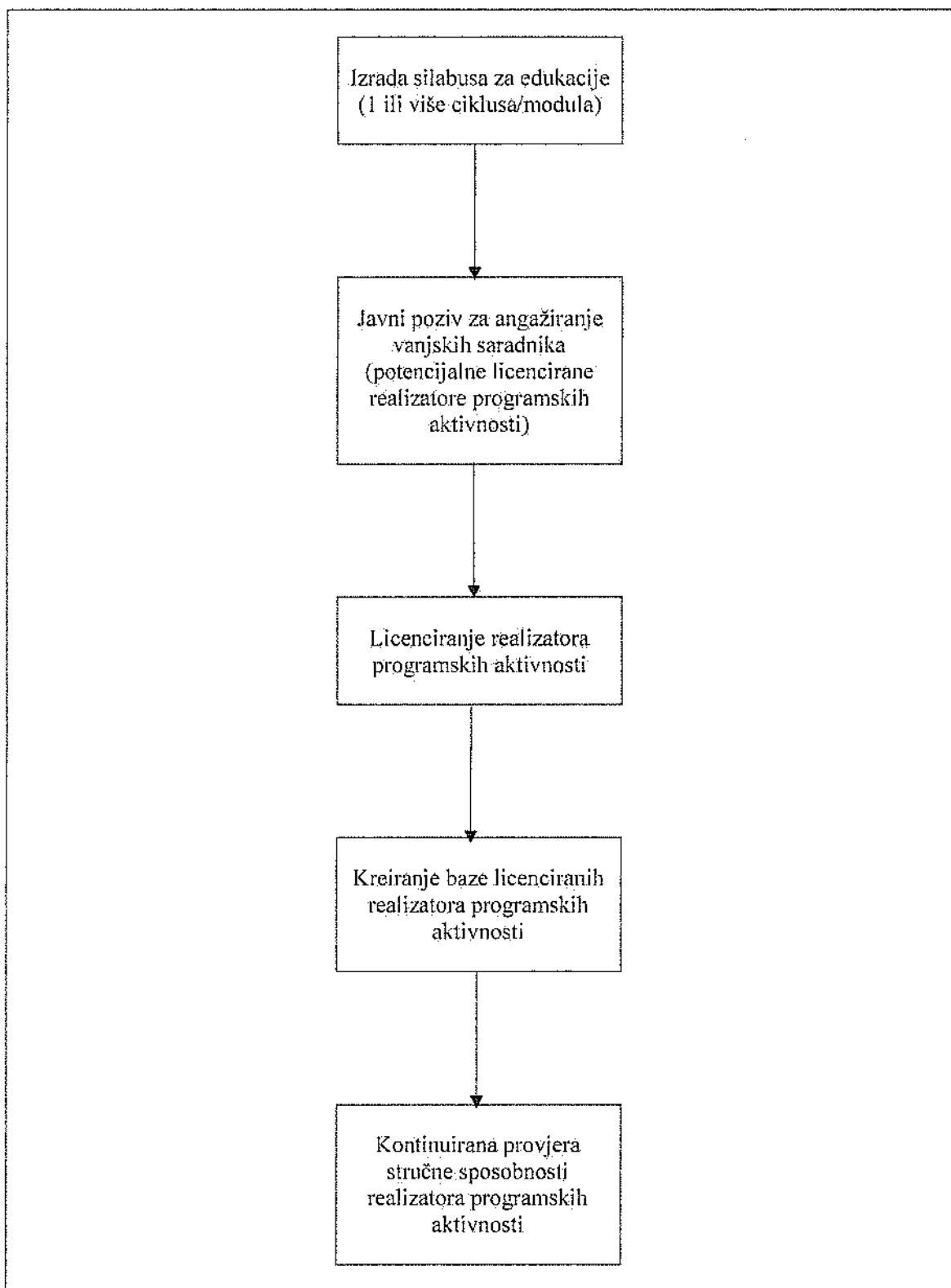
Ljudski resursi potrebni za realizaciju posebnih programa mogu biti interni i vanjski. Interni ljudski resursi jesu uposlenici javnih odgojno-obrazovnih ustanova, a vanjski su ljudski resursi angažirani prema potrebi i njihovoj ekspertizi.

Kod opisa ovog alata potrebno je napraviti razliku između redovnih aktivnosti koje ulaze u standard zanimanja i ekspertskih angažmana za koja je potrebna dodatna edukacija i licenciranje. Naime, jedan dio aktivnosti i sadržaja obavljaju nastavnici i stručni saradnici u okviru svog redovnog rada (npr. izlet, ekskurzija, posjeta muzeju i sl.) i taj angažman smatra se dijelom standarda zanimanja.

Ukoliko je potrebno angažirati posebno educirane i licencirane stručnjake za realizatore programskih aktivnosti, kako unutrašnje (uposlenike iz odgojno-obrazovnih ustanova), tako i vanjske (stručnjaci različitih profila i zanimanja), Institut će putem javnog poziva napraviti odabir kandidata koji će proći kroz odgovarajuće cikluse edukacija. Kandidati koji budu odabrani za prolazak kroz proces edukacije i koji uspješno okončaju proces edukacije postaju licencirani realizatori specifičnih nastavni/posebnih programa. S ciljem zadržavanja licence, Institut će osigurati programe edukacija i provjere stručnih sposobnosti. Cilj licenciranja jeste standardizacija kvaliteta i osnaživanje u procesu implementiranja programskih aktivnosti. Istovremeno, kroz javni poziv postiže se transparentnost i jednakost u pristupu za zainteresirane unutrašnje i vanjske ljudske resurse s ciljem kreiranja prilika za njihovo stručno usavršavanje, profiliranje i kreiranje baze pouzdanih partnera u realiziranju programa.

Licencirani stručnjaci koji realiziraju program daju dodatnu vrijednost i unapređuju kvalitet obrazovanja. Institut će kreirati adekvatan sistem kompenzacije za njihov rad i doprinos, npr. novčana kompenzacija, pogodnosti kod napredovanja i stjecanja stručnih zvanja, prilika za stjecanje međunarodnog iskustva kroz učešće u događajima stručnog usavršavanja, dodatni dani plaćenog odsustva i slično.

Proces licenciranja realizatora programskih aktivnosti predstavljen je sljedećim hodogramom

Tablica 1: Hodogram procesa licenciranja realizatora programskih aktivnosti

3.4.2. Usluge i materijali

Prilikom realiziranja programa potrebno je predvidjeti vrstu usluga (prevoz, smještaj, informiranje, usluge stručnog obrazovanja, popravci i održavanje, komunalne usluge, prevod, i sl.) i materijala (tekstualni mediji, priručnici, softveri, sportski rekviziti i oprema, školski pribor, uniforme, odjeća i sl.). Usluge i materijali nabavljaju se uz poštivanje Zakonom propisanih procedura javnih nabavki. Moguće je osigurati i prikladna sponzorstva za određene aktivnosti. O prikladnosti sponzorstva odlučuje Institut.

3.5. Monitoring i evaluacija

Monitoring podrazumijeva praćenje realizacije programskih aktivnosti i programa, uključuje eventualne korektivne aktivnosti kada se ustanovi veće ili utjecajnije odstupanje od plana rada.

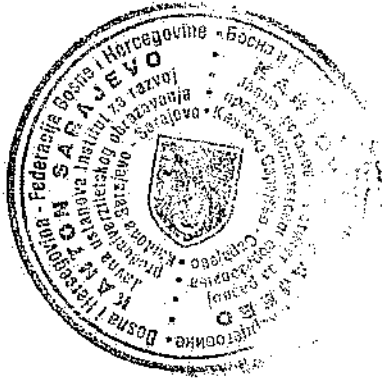
Praćenje omogućava fleksibilnost, brzo prilagođavanje i redefiniranje postavljenog ishoda, reagiranje na potrebe i interese svakog djeteta i grupe u cjelini. Pored potrebe da voditelj procjenjuje sopstveni rad i prati efikasnost implementiranja programa, u ovaj proces potrebno je uključiti učenike, te druge učesnike, roditelje, volontere i slično. Neposredni i stalni nadzor nad realizacijom programa radi rukovodilac škole, odnosno osoba koju direktor/direktorica ovlasti. Stručni nadzor radi Institut, Ministarstvo nadzor nad zakonitošću rada i inspekcija inspeksijski nadzor.

Evaluacija vannastavnih i posebnih programa odnosi se na:

- 1) procjenu stepena ostvarenosti definiranih ishoda,
- 2) kvalitet i efikasnost realiziranja planiranih aktivnosti,
- 3) reagiranje na odstupanja i poteškoće koje su se javile u realiziranju,
- 4) te postignute rezultate i efekte za djecu/učenike, školu i zajednicu.

Institut je nosilac procesa evaluacije, a provodi je neposredno direktor/direktorica odgojno-obrazovne ustanove, i to kontinuirano i u skladu s postavljenim kriterijima koje donosi Institut nakon realizacije aktivnosti. Evaluacija programa provodi se za svaku programsku aktivnost, posebno i odmah. U evaluaciji programa učestvuju učenici, roditelj, prosvjetni radnici i svi koji su učestvovali u realizaciji programa. Evaluaciju ishoda iz programa na ciljanu populaciju u užem i širem smislu potrebno je provesti putem upitnika za učenike, nastavnike, stručne službe, roditelje-volontere, realizatore. Upitnik i druge alate izrađuje Institut.

Evaluacija uključuje i izvještaj o realiziranju budžeta planiranog za realiziranje programskih aktivnosti.

PREDSJEDNIK UPRAVNOG ODBORA

Refik Šećerbegović
REFIK ŠEĆERBEGOVIĆ

BOO: 01-1-02-4416-7/23
SARAJEVO, 10.7.2023. GODINE

DODATAK 1.

OBRAZAC ZA REGISTRACIJU PROGRAMA

Naziv programa																	
I DIO PROGRAMA: Opis i svrha programa																	
<ol style="list-style-type: none"> Šta program podrazumijeva? Na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi? Šta se želi postići ovim programom? Kako program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti? Na koji način cilja učenička postignuća, a na koji dobrobit učenika? Da li program stvara vezivne tačke s javnim servisima, realnim sektorom...? 																	
II DIO PROGRAMA: Sadržaj i aktivnosti programa																	
<p>Koliko je aktivnosti obuhvaćeno ovim programom? Program XX obuhvata XX aktivnosti, raspoređene na sljedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> X aktivnost na nivou predškolskog obrazovanja, X aktivnosti na nivou osnovnog obrazovanja, X aktivnosti na nivou srednjeg obrazovanja. <p>U osnovnom i srednjem nivou obrazovanja realizirat će se XX aktivnost u okviru školske godine za sve uzraste odnosno razrede.</p>																	
Tabelarni prikaz aktivnosti programa																	
PREDŠKOLSKA USTANOVA			OSNOVNA ŠKOLA							SREDNJA ŠKOLA							
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV		
A1			A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A10	A11	A12	A13	A14		
PREDŠKOLSKA USTANOVA																	
AKTIVNOST							A1										
OSNOVNA ŠKOLA																	
I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
A2		A3		A4		A5		A6		A7		A8		A9		A10	
SREDNJA ŠKOLA																	
I			II				III				IV						
A11			A12				A13				A14						

OPIS AKTIVNOSTI

... Aktivnost X:

1. Opis aktivnosti:
2. Cilj ove aktivnosti
3. Da li su aktivnosti prilagođene uzrastu učenika?
4. Da li je aktivnost u skladu s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima?

Vrijeme održavanja

Mjesto održavanja

Ciljna skupina

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A5: **RADIONICA: Jačanjem unutarnjih snaga potrebno je ostvariti sljedeće ishode**

1. Poveznica s ishodima u nastavnim planovima i programima
2. Karakterne snage i vrline ishoda kroz sljedeće parametre:

IV DIO PROGRAMA: Alati kojima realiziramo program

Za ovaj program potrebno je osigurati sljedeće resurse definirane po aktivnostima, u ukupnom budžetu

Ukupni budžet programa predstavljen je sljedećom tabelom

R.B.	Aktivnost	Kategorija	Jedinica	Broj jedinica	Jedinična cijena (KM)	Ukupno (KM)	Izvor finansiranja
1.		LJUDSKI RESURSI					
1.1.							
1.2.							
2.		MATERIJALNI TROŠKOVI					
2.1.							
3.		USLUGE					
3.1.							

....						
U okviru aktivnosti X <i>potrebni alati predstavljani su sljedećom tabelom:</i>						
R.B	Kategorija	Jedinica	Broj jedinica	Jedinična cijena (KM)	Ukupno (KM)	Izvor finansiranja
1.	LJUDSKI RESURSI					
1.1.						
2.	MATERIJALNI TROŠKOVI					
2.1.						
3.	USLUGE					
3.1.						
Ljudski resursi						
....						
U okviru aktivnosti X potrebni su sljedeći ljudski resursi						
- Interni resursi						
- Vanjski resursi						
....						
Materijalni troškovi						
....						
U okviru aktivnosti X potrebni su sljedeći materijalni troškovi						
....						
Usluge						
....						
U okviru aktivnosti X potrebne su sljedeće usluge						
....						
V DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa						
Monitoring programa						
Evaluacija programa						

